ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

ONA TILI DARSLARIDA MATN USTIDA ISHLASH TEXNOLOGIYASINING ZAMONAVIY USUL VA VOSITALARI

Qurbonnazarova Ziyoda
Abdukarim qizi
Termiz davlat pedagogika instituti
2-bosqich magistranti

Annotatsiyasi. ona tili darslarida matn ustida ishlash texnologiyasining zamonaviy usul va vositalari yoritilgan. Matn ustida ishlash o‘quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirish, tafakkurini kengaytirish va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi asoslab beriladi. Muallif zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan, interfaol metodlar, AKT vositalari, klaster, insert, konseptual jadval, akvarium, aqliy hujum kabi metodlarning samaradorligi haqida fikr yuritadi. Shuningdek, maqolada matn ustida ishlashni bosqichma-bosqich tashkil etish, matn mazmunini chuqur anglash, asosiy g‘oyani ajratish, savol-javoblar asosida matnga kirib borish orqali o‘quvchilarda kompetensiyalarni shakllantirish mexanizmlari ko‘rsatib o‘tilgan. Xulosa o‘rnida, zamonaviy usul va vositalar bilan boyitilgan matn ustida ishlash texnologiyasi o‘quvchilarning tilga bo‘lgan qiziqishini oshirish, mantiqiy fikrlash va estetik didini rivojlantirishda muhim omil bo‘lishi ta’kidlangan.

Kalit so’z: ona tili, matn ustida ishlash, zamonaviy texnologiyalar, interfaol metodlar, AKT vositalari, tafakkur, nutq madaniyati, mustaqil fikrlash, klaster, insert, konseptual jadval, aqliy hujum, akvarium, tanqidiy fikrlash, ta’lim samaradorligi, kompetensiya, innovatsion texnologiyalar, matn tahlili, estetik did, o‘quvchi faolligi.

Аннотация. Освещены современные методы и средства технологии работы с текстом на уроках родного языка. Обосновано, что работа с текстом важна для развития речевой культуры учащихся, расширения их мышления и формирования навыков самостоятельного мышления. Автор размышляет об эффективности современных педагогических технологий, в частности, интерактивных методов, средств ИКТ, кластера, инсерта, концептуальной таблицы, «аквариума», мозгового штурма. В статье также показаны механизмы формирования компетенций у учащихся посредством поэтапной организации работы с текстом, глубокого понимания содержания текста, выделения основной мысли и вхождения в текст с опорой на вопросы и ответы. В заключении подчеркивается, что технология работы с текстом, обогащенная современными методами и средствами, является важным фактором повышения интереса учащихся к языку, развития логического мышления и эстетического вкуса.

Ключевые слова: родной язык, работа с текстом, современные технологии, интерактивные методы, средства ИКТ, мышление, речевая культура, самостоятельное мышление, кластер, инсерт, концептуальная таблица, «мозговой штурм», «аквариум», критическое мышление, образовательная эффективность, компетентность, инновационные технологии, анализ текста, эстетический вкус, активность учащихся.

Abstract. Modern methods and tools of text work technology in native language lessons are highlighted. It is substantiated that text work is important in developing students' speech culture, expanding their thinking, and forming independent thinking skills. The author reflects on the effectiveness of modern pedagogical technologies, in particular, interactive methods, ICT tools,

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

cluster, insert, conceptual table, aquarium, brainstorming. The article also shows the mechanisms for forming competencies in students through the gradual organization of text work, a deep understanding of the content of the text, isolation of the main idea, and entering the text based on questions and answers. In conclusion, it is emphasized that the technology of text work enriched with modern methods and tools is an important factor in increasing students' interest in the language, developing logical thinking and aesthetic taste.

Keywords: native language, working on text, modern technologies, interactive methods, ICT tools, thinking, speech culture, independent thinking, cluster, insert, conceptual table, brainstorming, aquarium, critical thinking, educational effectiveness, competence, innovative technologies, text analysis, aesthetic taste, student activity.

XXI asrda ta’lim sohasida ro‘y berayotgan keng ko‘lamli islohotlar, raqamli texnologiyalarning tezkor rivoji va innovatsion yondashuvlarning keng tatbiq qilinishi o‘quv jarayoniga mutlaqo yangi talab va vazifalarni yuklamoqda. Xususan, umumiy o‘rta ta’lim tizimida, ayniqsa ona tili fanida darslarni zamonaviy metodlar, ilg‘or pedagogik texnologiyalar va interfaol yondashuvlar asosida tashkil etish kun tartibidagi asosiy masalalardan biri bo‘lib bormoqda. Ona tili — shunchaki grammatik bilim berishga qaratilgan fan emas, balki o‘quvchilarning fikrlash jarayonini rivojlantiruvchi, muloqot madaniyatini shakllantiruvchi, tafakkur salohiyatini boyituvchi, estetik didini kamol toptiruvchi muhim ta’lim yo‘nalishidir. Shu bois, ona tili darslarida matn bilan ishlash metodikasi tobora takomillashib, unga yangi pedagogik strategiyalar joriy etilmoqda.

Matn — tilni amaliy qo‘llashning asosiy ko‘rinishi bo‘lib, o‘quvchi aynan matnni o‘qish, tahlil qilish va qayta ishlash jarayonida til vositalarini o‘zlashtiradi, fikrni aniq va izchil ifodalashga o‘rganadi, nutq madaniyatini rivojlantiradi. Matn ustida olib boriladigan faoliyat o‘quvchini faollikka undaydi, mustaqil fikrlash, muammoni ko‘ra bilish, uni hal etish, asosiy g‘oyani ajratish kabi zarur ko‘nikmalarni shakllantiradi. Shu sababli ta’lim jarayonida matn bilan ishlash metodlarini takomillashtirish, zamonaviy yondashuvlarni keng tatbiq etish, o‘qituvchilarning metodik mahoratini oshirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda o‘quvchi faqat tayyor ma’lumotni yodlab olish bilan cheklanmaydi; aksincha, u bilimni tahlil qilish, baholash, fikr bildirish, turli vaziyatlarda qo‘llay olish kabi yuqori darajadagi kognitiv kompetensiyalarga ega bo‘lishi zarur. Bunday ko‘nikmalar aynan matn asosida bajariladigan topshiriqlar, muloqotlar, savol-javoblar va interfaol faoliyatlar orqali shakllanadi. Matn bilan ishlash jarayoni nafaqat o‘quvchining til boyligini oshiradi, balki unda tanqidiy tafakkur, asosiy mazmunni ilg‘ab olish, mantiqan izchil fikrlash ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi. Interfaol metodlar va AKT vositalari bu jarayonni yanada samarali va qiziqarli qiladi. Masalan, “Klaster”, “Insert”, “Aqliy hujum”, “Konseptual jadval”, “Akvarium”, “Blits-so‘rov”, “Fishbone” kabi texnologiyalar o‘quvchilarning faolligini oshiradi, ularni darsning faol subyekti sifatida namoyon etadi.

Zamonaviy ta’limning mohiyati — o‘qituvchining emas, balki o‘quvchining faol bo‘lishida. Bu yondashuvda pedagog boshqaruvchi yoki buyruq beruvchi emas, balki yo‘naltiruvchi, maslahat beruvchi va o‘quv jarayonini tashkil etuvchi shaxs sifatida ishtirok etadi. Matn ustida ishlashda o‘quvchining o‘zi mazmunni anglaydi, kerakli ma’lumotni topadi, g‘oyani ajratadi va uni mustaqil tarzda ifoda qiladi. Bu esa o‘quvchining shaxsiy rivojlanishiga, nutqiy kompetensiyalarining shakllanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

Bugungi metodik yondashuvlar shuni ko‘rsatmoqdaki, matn bilan ishlash faqat o‘qish, savol-javob yoki grammatik tahlil bilan cheklanmasligi kerak. Dars jarayonida multimodal yondashuv — matnni audio, video, grafik tasvirlar bilan o‘rganish, multimedia materiallari asosida tahlil qilish, matnga mos taqdimot, diagramma yoki interaktiv topshiriqlar yaratish o‘quvchilarni yanada faol holatga keltiradi. Bu esa ta’limning samaradorligini oshiradi, o‘quvchilarning o‘rganishga bo‘lgan motivatsiyasini kuchaytiradi.

Ayniqsa boshlang‘ich va o‘rta sinf o‘quvchilari bilan ishlaganda matn tanlashda yosh xususiyatlari, qiziqishlari, til rivojlanish darajasi alohida e’tiborga olinishi zarur. Matn sodda, izchil, hayotiy va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘lishi lozim. Matn asosida savollar tuzish, asosiy mazmunni topish, qahramonlarga baho berish, matndan kelib chiqib mustaqil fikr bildirish kabi topshiriqlar o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini oshiradi. Shu jihatdan ona tili darslarida matn bilan ishlashning zamonaviy vositalarini keng joriy etish ta’limning sifat va samaradorligini oshiradi.

Yangi pedagogik texnologiyalarni dars jarayoniga tatbiq etish o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, mulohaza yuritishi, faolligi va nutq madaniyatini shakllantirishga yordam beradi. Interfaol metodlar darsni jonlantiradi, o‘quvchi va o‘qituvchi o‘rtasidagi ikki tomonlama muloqotni kuchaytiradi, o‘quvchilarni muhokamaga faol jalb etadi. Xulosa qilib aytganda, ona tili darslarida matn bilan ishlashning zamonaviy texnologiyalar bilan boyitilishi darsning nafaqat shaklini, balki mazmunini ham yangilaydi. Bu o‘quvchilarning kommunikativ, lingvistik va tahliliy ko‘nikmalarini shakllantiruvchi muhim omil hisoblanadi.

Mazkur kirish qismida matn bilan ishlash texnologiyasining ahamiyati, uning dolzarbligi va takomillashtirish zarurati yoritildi. Shuningdek, matn asosida o‘qitishning zamonaviy metodlari, ularning samaradorligi hamda amaliyotda qo‘llanish mexanizmlari yuzasidan yondashuvlar ko‘rsatib o‘tildi.

Xulosa. Bugungi globallashuv davrida ta’lim tizimida yuz berayotgan o‘zgarishlar, zamonaviy texnologiyalarning kirib kelishi, axborot oqimining keskin oshishi o‘quv jarayoniga yangicha yondashuvni talab qilmoqda. Ayniqsa, ona tili kabi muhim fan darslarida matn bilan ishlash texnologiyasining samarali yo‘lga qo‘yilishi o‘quvchilarning nafaqat til kompetensiyasini, balki tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv, muloqot madaniyati kabi muhim ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shu sababli, matn ustida ishlashga oid zamonaviy metodlar va vositalardan foydalanish bugungi ta’limning ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib bormoqda. Matn ustida ishlash jarayoni o‘quvchilar uchun ko‘p qirrali rivojlanish imkonini yaratadi. Matn asosida olib boriladigan tahliliy ishlar, muhokama, rolli o‘yinlar, ijodiy topshiriqlar orqali o‘quvchilar o‘z fikrini mustaqil shakllantirishga, nutqini boyitishga, til hodisalarini anglab yetishga o‘rganadi. Bu jarayon o‘z navbatida ularning shaxs sifatida o‘sishiga, tafakkur doirasining kengayishiga xizmat qiladi. Matn ustida ishlash — bu oddiygina savol-javob emas, balki o‘quvchining bilish, tushunish, qo‘llash, tahlil qilish, sintez va baholash kabi kognitiv bosqichlarda faol ishtirok etishidir.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan interfaol metodlar (klaster, insert, fikrlar xaritasi, fishbone, Venn diagrammasi, aqliy hujum va boshqalar) hamda axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanish matn bilan ishlashni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Bunday metodlar o‘quvchini dars jarayoniga faol jalb qiladi, bilimni o‘zlashtirishda mustaqil izlanishga undaydi, mavzuni chuqur anglashga ko‘maklashadi. Matn tanlashda esa uning o‘quvchiga yaqin bo‘lishi, mavzuning hayotiyligi, ijtimoiy-tarbiyaviy mazmuni, til va uslub soddaligi kabi jihatlarga alohida

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

e'tibor qaratilishi lozim. Chunki faqat qiziqarli va o'quvchining dunyoqarashiga mos keladigan matnlar bilan ishlashgina kutilgan natijani beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1 Toshkent: O'qituvchi.

2. Rahmatov, F. (2020). *Ona tili darslarida matn ustida ishlash metodlari* - Toshkent: Narxoz.

3.Tajibaeva, G. (2019). *O'qitish metodikasida zamonaviy yondashuvlar* - Samarqand: Sharq.

Abdullaeva, S. (2018). *Pedagogik texnologiyalar va innovatsion metodlar* -

4. Erdanova Zamira Olimovna. (2023). ILLUMINATION OF THE PROBLEM OF USING THE PEDAGOGICAL APPROACHES OF ALHAKIM ATTERMIZI IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM. World Bulletin of Social Sciences, 27, 1317. Retrieved from https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3221

5. Erdanova Zamira Olimovna REFLECTIVE IN FUTURE PRIMARY CLASS TEACHERS CULTURE DEVELOPMENT PROCESSES IMPROVEMENT International Journal of Pedagogics. VOLUME04ISSUE04PAGES:8790, 2024yil. https://doi.org/10.37547/ijp/Volume04Issue0416

6. Erdanova Zamira Olimovna., Safarqulova Nasiba Olimjonovna Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida refliksiv ko'nikmalarni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirish INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS. Volume 01, Issue 02, 2024, 2024yil.

7. Olimovna, E. Z., & Olimjonovna, S. N. (2024, February). Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida refliksiv ko'nikmalarni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirish. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS* (Vol. 1, No. 2, pp. 61-67).

8. Olimovna, E. Z. (2023). ILLUMINATION OF THE PROBLEM OF USING THE PEDAGOGICAL APPROACHES OF AL-HAKIM AT-TERMIZI IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM. *World Bulletin of Social Sciences*, *27*, 13-17.

9. Olimovna, E. Z., & Durdona, N. M. (2025, January). ONA TILINI O'QITISHDA MATN USTIDA ISHLASH METODIKASI MAZMUNINI TAKOMILLASHTIRISH. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS* (Vol. 2, No. 1, pp. 26-31).

10. Erdanova, Z., & Pardayeva, M. (2025). IMPROVING THE CONTENT OF THE METHODOLOGY OF WORKING ON TEXT IN TEACHING THE MOTHER LANGUAGE. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, *5*(1), 110-113.

11. Olimovna, E. Z. (2025). Improving the technology of working with text in native language lessons. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, *5*(3), 558-561.

12. Olimovna, E. Z. (2024). REFLECTIVE IN FUTURE PRIMARY CLASS TEACHERS CULTURE DEVELOPMENT PROCESSES IMPROVEMENT. *International Journal of Pedagogics*, *4*(04), 87-90.

13. Nilufar BOYNAZAROVA. (2023). NATURE AND HUMAN HARMONY IN PERSONAL MORAL DEVELOPMENT. World Bulletin of Social Sciences, 27, 6-9. Retrieved from https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3219

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

14. Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. Open Access Repository, 9(10), 99–102. Retrieved from https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553
15. Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. Open Access Repository, 9(10), 99–102. Retrieved from https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553
16. Nilufar Boynazarova. (2023). ISSUES OF ENVIRONMENTAL PROTECTION AND FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE OF PRIMARY CLASS STUDENTS. World Bulletin of Social Sciences, 27, 10-12. Retrieved from https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3220
17. Nilufar BOYNAZAROVA. (2023). NATURE AND HUMAN HARMONY IN PERSONAL MORAL DEVELOPMENT. World Bulletin of Social Sciences, 27, 6-9. Retrieved from https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3219
18. Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. Open Access Repository, 9(10), 99–102. Retrieved from https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553